

Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Berg Olles parhärbre

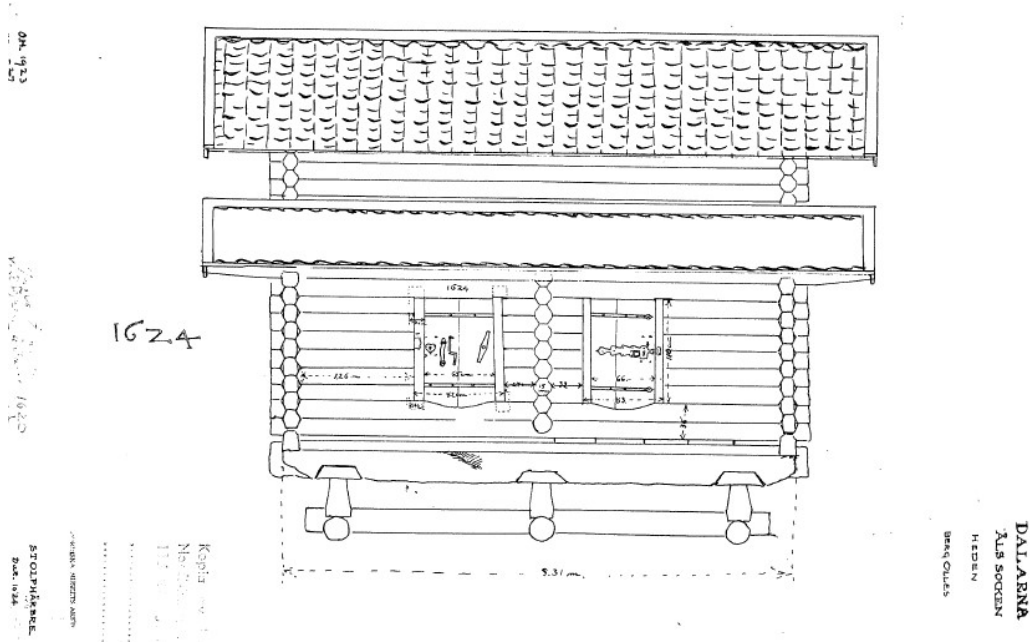
Berg Olles parhärbre ligger i byn Övre Heden i Leksand. Härbret är daterat till 1600-tal och ligger i en delvis bevarad kringbyggd gårdsmiljö, typiskt för Siljansbygdens äldre byggnadsskick. Berg Olles parhärbre byggnadsminnesförklarades 2007.

Beskrivning

Historik

Byn Övre Heden ligger mellan Insjön och Österdalälven. Namnet Övre Heden är känt från 1600-talet, men bebyggelsen är en fortsättning på den äldre byn Holen. Övre Heden har starkt påverkats av framväxten av modern tätortsbildning. Trots det finns ett flertal äldre gårdsmiljöer och vägsträckningar bevarade. Berg Olles gård har delvis bevarad kringbyggd struktur och ett flertal byggnader från den äldre timmerhuskulturen. Åtminstone två av gårdens byggnader är från 1600-talet, förutom parhärbret även en lada. Berg Olles hör troligen till Övre Hedens äldsta gårdar medan namnet härrör från gårdens ägare kring år 1900.

Vid storskiftet år 1818–1820 tillhörde gården Halvars Olof Ersson. På storskifteskartan återfinns både nuvarande gårdsbildning och, nordväst om denna, tre härbren varav parhärbret och ytterligare ett har samma lägen som idag. De två härbren som idag står bredvid parhärbret är gavelhärbren från 1700- eller 1800-talet. Parhärbret har vid flera tillfällen under 1900-talet uppmärksammats av kulturhistoriker. Författaren Karl-Erik Forsslund berättar om det i bokverket *Med Dalälven från källorna till havet* år 1923. I Olle Hornmans inventeringar av timmerhuskulturen i Dalarna är härbret uppmätt och beskrivet vid ett flertal tillfällen mellan åren 1923 och 1965.

Figur 1. Olle Hornmans uppmättningsritning av Berg Olles parhärbre, 1923.

Miljö

Berg Olles parhärbre från 1600-talets början står som det östligaste i en rad av tre rödfärgade härbren, alla vända mot söder, bland gårdsmiljöer med ursprung i Siljansbygdens äldre byggnadsskick. Härbrena är på traditionellt vis placerade utanför gårdarnas kringbyggda strukturer. Norr om gården är marken öppen.

Figur 2. Berg Olles parhärbre står i gårdsmiljö, men traditionsenligt utanför gårdsfyrkanten. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnad

Berg Olles parhärbre är ett långsideshärbre med svale under förtak. På härbret är årtalen 1620 och 1624 ristade på ett sådant sätt att de med stor sannolikhet anger tiden för uppförandet. Enligt en äldre uppgift fälldes timret på Präståkern där det tidigare växte skog. Sannolikt står härbret på ursprunglig plats, eftersom det saknar flyttningmärken.

Underredets stockar, stolpar, mushyllor samt bärlinor och golvkluvor, allt sannolikt original, är sammanbyggt med mycket hög kvalitet. Timmerstommen har troligen ursprungligen varit rundtimrad men senare slätbilats på utsidan. Knutarna är mycket täta, troligen av typ rännknut, och med korta halsningar. Knuthjässorna har antydning till svängd urnliknande form vilket är ett tidsuttryck. Den sydöstra knutkedjan är något vittrad. Dörrarna har stocklås respektive draglås, det senare med beslag av ovanlig typ.

Invändigt är inredningen välbevarad. I bottenvåningens högra rum finns en skyddsbränning mot onda väsen. Saltutfällningar påminner om härbrets funktion som förrådsbyggnad, bland annat för matvaror. I övervåningen finns små gluggar för ljusinsläpp, ett försett med ett äldre järnsmide. Taket består underst av ett laggtak, en ålderdomlig takkonstruktion bestående av tätt lagda stockar eller kluvna stockar som hakas i urtag i gavlarna. På laggtaket ligger pärt och tegel i lager ovanpå varandra.

Figur 3. Det är troligt att härbret står på ursprunglig plats eftersom det saknar flyttmärken. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 4. Knutarna på parhärbret är mycket täta, så kallade rännknutar, och har korta halsningar. Rännknuten är den enklaste knuten och tyder på mycket tidig konstruktion. Även den urnliknande formen är ett tidsuttryck som tyder på 1600-tal. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 5. Berg Olles parhärbret står i en rad av tre rödfärgade härbren, alla vända mot söder, vid samma gård. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Berg Olles parhärbre ger en bild av den status som ett härbre hade för den självägande allmogen i Siljansbygden. Byggnaden är mycket välbevarad på ursprunglig plats och visar hög byggnadsteknisk kvalitet med stor detaljomsorg och spår av hantverksskicklighet. Härbret speglar den utveckling som Siljansbygdens timmerhuskultur genomgick från slutet av 1500-talet och in i början av 1600-talet samtidigt som allmogen fick ett större ekonomiskt välstånd. Vid samma tid började dalkarlarnas skicklighet som timmermän att efterfrågas för bygg- och anläggningsarbeten över stora delar av det svenska riket. Berg Olles parhärbre utgör ett viktigt bidrag till historien om den för svensk byggnadskultur särpräglade timmerhuskulturen i Dalarna och dess upphovsmän.

Skyddsbestämmelser

Skyddsföreskrifterna omfattar parhärbret som markerats på situationsplan.

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnadens inre får inte göras ingrepp i stomme, i rumsindelning eller i fast inredning.
3. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i frågor som rör vård och underhåll av byggnaden.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

Figur 6. Situationsplan Berg Olles parhärbre, ur beslut 2007.09.03.

Administrativa fakta

Kommun: Leksand

Fastighetsbeteckning: Övre Heden 22:23

Byggnadsminnesförklaring: 2007.09.03

Tillgänglighet: Privatägt, inte öppet för allmänheten.

[Byggnadsminnesförklaring Berg Olles parhärbre beslut 2007.09.03](#)
[Berg Olles parhärbre i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)